

**МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (УКРАЇНА)
ГУМАНІСТИЧНО-ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ЯНА ДЛУГОША
В МІСТІ ЧЕНСТОХОВІ (ПОЛЬЩА)**

**ISSN (print) 2617-0833
ISSN (online) 2617-0841**

**Міжнародний науковий журнал
«ОСВІТА І НАУКА»**

**ПРИРОДНИЧІ ТА ТЕХНІЧНІ НАУКИ
ГУМАНІТАРНІ ТА СУСПІЛЬНІ НАУКИ
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ**

Виходить два рази на рік

Випуск 1(32) 2022

МУКАЧЕВО-ЧЕНСТОХОВА

УДК 1:001.8:159.955(045)

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ВИД ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розман І.І., Гаймахер К.Є.

PHILOSOPHY OF SCIENCE AS A SPECIFIC IND OF COGNITIVE ACTIVITY

Rozman Iryna, Haimakher Katerina

У статті розглянуто філософію науки як специфічний вид пізнавальної діяльності, її ознаки та завдання. Закцентована увага на формах дослідження закономірності наукового мислення. Зазначена різниця між методами вивчення науки, її орієнтованістю та націленістю на практичне застосування здобутих результатів. Зауважено на орієнтації науки; на її об'єктивність та закономірність предметів, явищ і подій, які досліджуються.

Ключові слова: наука, філософія науки, пізнання, наукова діяльність.

The article considers the importance of philosophy of science as a separate type of cognitive activity, its characteristics and essence. Emphasis is placed on the forms of research of regularities of scientific thinking. The difference between the methods of studying science, its orientation and focus on the practical application of the results is highlighted. Noticed on the features of philosophy as a science. In general, it is noted that the philosophy of science studies the methods used by scientists to hypothesize and formulate laws based on collected facts. It is noted that as scientists solve their specific problems, philosophers, without delving into the details of specific research programs, tried to create a general picture of the world and focused on finding common principles. The article, considering the specifics of scientific knowledge and cognition, emphasizes two aspects: everyday knowledge and scientific. For example, the "goal of knowledge" in the usual sense is "benefit", and in the scientific - "truth". "Depth of knowledge" in the usual sense - is the level of the phenomenon, and in the scientific - the level of essence, reflected in the laws. The "subject of knowledge" in the usual sense is a commoner, and in the scientific - a professional researcher. It is emphasized that the consideration of science as a specific type of cognitive activity is dominant for the philosophy of science and especially for the methodology of science. Scientific knowledge, like other forms of spiritual production, is ultimately necessary in order to regulate human activity, to ensure the reproduction of basic systems of human relations. Different types of knowledge perform this role differently, and the analysis of this difference is the first and necessary condition for identifying the features of scientific knowledge.

Key words: science, philosophy of science, cognition, scientific activity.

Специфічний вид пізнавальної діяльності складає основу філософії та методології науки. Характеристика специфічних рис науки являє собою досить складне завдання, про що свідчить надзвичайне різноманіття пропонованих визначень науки, а також тривалі дискусії з проблем демаркації науки та інших форм пізнання.

Розглядаючи поставлене питання, слід зауважити, що наукова філософія та філософія наукового пізнання включає в собі основні напрацювання традиційної філософії. Вона досліджує філософські проблеми науки загалом та філософсько-методологічні питання, які стосуються окремо взятих наук.

Досліджуючи філософію науки як специфічний вид пізнавальної діяльності, необхідно зазначити, що об'єктом дослідження є суб'єкт з усіма своїми функціями та складовими елементами. Існують питання щодо різниці між наукою та псевдонаукою, природними та гуманітарними підходами дослідження, їх значення у перспективі та визначення впливу досягнень на майбутній науковий процес. Наука, як спосіб пізнання, виникає із практичної діяльності людей, яка є продовженням повсякденного, стихійно-емпіричного пізнання [1].

Дослідження філософських наукових процесів проводилось вченими-дослідниками М. Полані, А. К. Бичко, І. В. Бичко, Гьосле, В. І. Кушерець, Т. Кун, Л. Н. Терентьева, П. Фейерабенда, К. Поппер, П. Фейерабанд, В. П. Андрущенко, Л. В. Губерський, Е. Нагель, М. І. Михальченко, І. Лакатос, С. Тулмін.

«Наука – сфера дослідницької діяльності, спрямована на виробництво нових знань про природу, суспільство й мислення, яка містить усі умови й моменти процесу: вчених з їх знаннями та вміннями; кваліфікацією з досвідом; розподіл і кооперацією наукової праці; наукові установи та дослідне обладнання; методи науково-дослідницької роботи та понятійно-категоріальний апарат; систему наукової інформації, а також уся сукупність наявного наукового знання, що виконує роль передумови, засобу чи результату наукового виробництва» [2, с. 120].

Наука – надзвичайно складне та багатогранне явище, яке втілює в собі декілька базових значень. По-перше, це сфера діяльності людства, яка має на меті виробляти і систематизувати нові знання. По-друге, це вже система наукових знань, які є домінантою наукового розуміння світу. По-третє, тісний взаємозв'язок між науковими організаціями та членами наукової спільноти, яка, по-четверте, є продуктивною силою суспільства і вагомим соціальним інститутом.

Загалом філософія науки вивчає наукові методи, які використовують вчені для гіпотез і формулювання законів на основі зібраних фактів, а також посилення, відштовхуючись від яких, вони будують докази правильності своїх поглядів на світ. В той час, коли вчені все більше замикалися в колі своїх конкретних наукових інтересів, філософи, не вникаючи у подробиці конкретних дослідних програм, намагалися створити загальну картину світу та зосереджували зусилля на пошуку єдиних принципів [2].

Як спосіб пізнання наука виникає із практичної діяльності людей і є безпосереднім продовженням повсякденного, стихійно-емпіричного усвідомлення. Саме в рамках і за допомогою цього свідомості люди досягали властивості і відносини необхідних їм в практичному житті речей.

Науці вдається досягти результатів завдяки тому, що вона починає будувати теоретичні моделі реальних об'єктів за допомогою абстрактних і ідеальних моделей. Такі моделі вірно відображають реальні властивості і відносини досліджуваних об'єктів. Правильність наукових моделей виявляється не стільки з допомогою безпосередньої практики, скільки за допомогою спеціально створеного для цього експериментального методу. Логічні наслідки, що виводяться з ідеальної моделі, безпосередньо звіряються з результатами експериментів [3].

Об'єктивність, предметність і націленість дослідження зосереджена на відкритті нових явищ, які надають науковому пізнанню необхідну цілісність і єдність, перетворюючи науку на систему об'єктивно істинних і логічно взаємопов'язаних понять, суджень, законів і теорій, які складають основу наукового пізнання. Ці ж передумови визначають практично універсальний характер застосування науки, оскільки її прийоми і методи дослідження можуть бути використані для вивчення різних предметів, явищ і процесів, починаючи від найпростішого, механічного руху і закінчуючи складними соціально-економічними і гуманітарними процесами.

Наука – майже єдина форма пізнавальної діяльності, яка зосереджена на розумінні об'єктивної істини, тобто вона і є націлена на неї. Істина – це основна мета наукового пізнання.

Необхідно зазначити, що заняття науковою діяльністю, особливо сучасною наукою, вимагають ретельної підготовки від дослідника, тобто необхідний набір якостей як пізнавального, а й морально-етичного характеру.

Важливим є також і усвідомлення різниці між методами і способами організації знання. Буденні знання є складним конгломератом здобутих знань, думок. З іншого боку, у випадку наукового знання ситуація інша. Можна припустити, що теоретичне і логічне протиріччя є сигналом про те, що даний фрагмент знання не до кінця опрацьований та доведений. Відповідно,

є потреба в його додатковому обґрунтуванні і новому поясненні. Колись розроблена на початку ХХ століття планетарна модель зразку атома Е. Резерфорда (1871 - 1937 рр.) прийшла в протиріччя із законами електродинаміки. І тільки завдяки досліднику Н. Бору (1885 - 1962 рр.), який зміг вирішити дане протиріччя, висунувши постулат, що дозволив дати відповідь на дане питання [4].

Таким чином, М. Бору вдалося не тільки довести правильність планетарної моделі атома Е. Резерфорда, але і висловити теоретичне обґрунтування відкриття М. Планка, який встановив, що теплова енергія абсолютно чорного тіла випромінюється не безперервно, а порціями – квантами, а це стало справжнім доведенням вірності наукового пізнання дослідників ще в той час [2].

Проводячи уявну межу між буденним, звичним для простих людей та науковим знанням, часто стверджують, що перше є необґрунтоване, а друге – виправдане та підтвержене. Не можна бути в цьому повністю впевненим, тому що необґрунтоване знання не завжди реально усвідомлюється суб'єктом і не зберігається у його свідомості. Інша річ, коли є різні способи обґрунтування знання. Життєві, буденні знання стають особистим надбанням людини, коли вони закріплюються особистим досвідом, звичками, переконаннями тощо.

Наукове знання обґрунтовується інакше. Ще давньогрецька філософія у свій час займалась вивченням методів теоретичного обґрунтування наукового знання. Вражаючим прикладом є силогістика Аристотеля. Саме Галілео Галілей, який у свій час став основоположником експериментальної науки і розробив принцип емпіричного обґрунтування наукового знання, зробив революцію в уявленні про те, як доводити наукове знання [1].

«Філософія як наука досліджує методи і наслідки наукових досягнень. Основні питання цього дослідження стосуються кваліфікації науки на основі перевірених теорій, фактів та кінцевої мети науки.

Методологія як наука, епістемологія як філософсько-методологічна дисципліна, дають можливість досліджувати знання, його будову, структуру та функціонування і розвиток. Методологія розглядається неодноаспектно. З одного боку, вона представлена як сукупність методів дослідження, що застосовуються в певній науці, або ми розглядаємо її вчення про методи пізнання й перетворення дійсності» [3, с. 175].

Розглядаючи специфіку наукового знання і пізнання, ми звертаємо увагу на два аспекти: буденне знання та наукове. До прикладу, «мета пізнання» у буденному значенні виступає як «користь», а у науковому – як «істина». «Глибина пізнання» у буденному значенні – це рівень явища а у науковому – рівень суті, відображений у законах. «Суб'єкт пізнання» у буденному значенні – це обиватель, а на науковому – професіонал-дослідник.

Принципово різними є методи освоєння різних типів знання. Буденні знання засвоюються природньо, аби його засвоїти людині загалом не потрібні ні особливі зусилля, ні різні навчальні установи. Щодо наукового знання, то це є тільки результат клопіткої праці, здобута завдяки довготривалому перебуванню в спеціалізованих установах: навчальних закладах, лабораторіях, архівах, наукових експедиціях тощо. Для глибокого засвоєння науки необхідно ретельне вивчення вже здійснених наукових робіт: статей, графіків, статистик, звітів та іншого [4].

Таким чином, можна дійти висновку, що філософія науки як специфічний вид пізнавальної діяльності, доводить специфіку філософського розуміння науки, сутність її основних підходів як до розуміння науки та специфічного виду діяльності з особливостями характеристики науки як соціального інституту.

Список використаних джерел

1. Наука Стародавньої Греції. 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.anciv.com/?p=149>.

2. Огородников В. П. История и философия науки: учебн. пособ. для аспирантов / В. П. Огородников. – Санкт-Петербург: Питер, 2011. – 352 с.
3. Розман І. І. Філософія і методологія: динаміка розвитку науки / І. І. Розман // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2022. – Вип. 1(50). – С. 174–178.
4. Ханстантинов В. О. Філософія науки: курс лекцій / В. О. Ханстантинов. – Миколаїв: МНАУ, 2017. – 188 с.

Reference

1. Nauka Starodavnoi Hretsii [Science of Ancient Greece]. 2011. Available at: <https://www.anciv.com/?p=149>.
2. Ohorodnykov, V. P. 2011. *Ystoryia y fylosofyia nauky [History and philosophy of science]*. St. Petersburg: Peter.
3. Rozman, I. I., 2022. *Filosofiiia i metodolohiia: dynamika rozvytku nauky [Philosophy and methodology: the dynamics of science]*. *Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: Pedagogy. Social work*, 1(50), pp. 174–178.
4. Khanstantynov, V. O. 2017. *Filosofiiia nauky [Philosophy of Science]*. Nikolaev: MNAU.

УДК 1:001.8:17.021.3:316.35(045)

ФІЛОСОФІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ: СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ ЯК ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розман І.І., Кричфалушій Р.І.

PHILOSOPHY AND METHODOLOGY OF NYKA: SOCIAL INSTITUTIONS AS FORMS OF ORGANIZATION OF JOINT ACTIVITY

Rozman Iryna, Krychfalushii Ruslana

У статті зазначено, що найважливішим у створенні соціального інституту є добровільна, чесна, демократична співпраця науковців. Закцентована увага на поступовому розвитку наукових товариств, які були рушійною силою соціально-професійної спільноти науковців вузького спрямування. Виокремлено неможливі складові наукового товариства.

Ключові слова: соціальний інститут, розвиток, наука, складові наукового механізму.

The article states that the most important thing in creating a social institution is voluntary, honest, democratic cooperation of scientists. Emphasis is placed on the gradual development of scientific societies, which have been the driving force of the socio-professional community of narrow-profile scientists. The impossible components of the scientific society are highlighted. It is noted that with the development of historical socio-political periods, science has changed the forms of existence and institutionalization.

It is emphasized that stable historically formed scientific organizations are beginning to develop, which carry out joint activities and establish relations between people who perform socially important and significant functions. The focus is on clarifying the development and formation of institutionalization. It is noted that the social institute of education consists of several linear stages: the emergence of a need that requires joint organized action, the formation of common goals, proposals for the implementation of social norms and rules in spontaneous social interaction, the emergence of procedures related to specific rules and regulations.

It was necessary to introduce the institutionalization of norms and rules, procedures: adoption and practical application. For effective work there is a need to establish a system of sanctions for

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>